

Marika Mikanová FRIDA

Tanečná dráma v 2 dejstvách

I. premiéra: 28. marca 2025

II. premiéra: 29. marca 2025

Prvé uvedenie:

21. februára 2020, Severočeské divadlo, Ústí nad Labem

Hudba: Elliot Goldenthal, Francisco Tárrega,
Manuel de Falla a ďalší
Námet a libreto: Marika Mikanová
Choreografia a réžia: Marika Mikanová
Scéna a kostýmy: Aleš Valášek

OSOBY A OBSADENIE

FRIDA, tanečnica
FRIDA, herečka
DIEGO RIVERA
CRISTINA, Fridina sestra
MURAY, fotograf, milenec
GUILLERMO KAHLO, Fridin otec
TINA MODOTTIOVÁ, fotografka,
usporiadateľka večierkov
ALEJANDRO, prvá láska
LA MUERTE
UČITEĽ
Lekári, študenti medicíny,
ľudia z Coyoacánu,
párty v San Franciscu

Nina Ilievová/Veronika Szabová
Mária Šamajová
Paul Gabriel Cuibus/Alex Dobre
Michaela Zmrzlíková/Hui-Yi Wen
Paul Gabriel Cuibus/Alex Dobre/Andrew Rushby
Lukáš Cenek
Nina Ilievová/Alžbeta Talčíková

Tomáš Laci/Matej Výhonský
Alžbeta Talčíková/Hui-Yi Wen
Mikhail Bukhman
Alexandra Dundová, Nina Fukasová,
Eva Kučíková, Natália Mičudová,
Barbora Štupáková, Alžbeta Talčíková,
Hui-Yi Wen, Michaela Zmrzlíková,
Arturo Perez del Campo, Marián Ďurčo,
Tomáš Laci, Andrew Rushby, Matej Výhonský

OBSAH

PROLÓG – POHREB FRIDY

Dúfam, že odchod je radostný a dúfam, že už sa nevrátim.

Aké by asi bolo pozrieť sa späť vo chvíli, keď opúšťame pozemský život? Preplieť spomienky, pocity, skutočnosť so snom, ale bez možnosti čokoľvek zmeniť...

1. FRIDINA MLADOSŤ

Coyoacán – živé predmestie Mexiko City. Šestnásťročná bezstarostná Frida randí s Alejandrom, svojou prvou láskou. Rozjarené a energické dievča sa zabudne v náručí mládenca a príde domov neskoro. Guillermo Kahlo, Fridin otec, sa na dcéru nevydrží dlho hnevať, Obzvlášť, keď sa spolu začnú rozprávať o spoločnej vášni, fotografovaní. Guillermo, ktorý bol profesionálnym portrétnym fotografom, naučil dcéru ako pozorovať svet okolo seba.

2. ŠTÚDIUM MEDICÍNY A STRETNUTIE S DIEGOM

Frida navštevuje jednu z najprestížnejších škôl v Mexiku a sníva o kariére lekárky. Cez prestávku kreslí portrét spolužiačky. Dievčatá zrazu zaznamenajú hlúčik ľudí okolo slávneho umelca Diega Riveru, ktorý mal v tom čase na univerzite zákazku. Spolužiačky prehovoria Fridu, aby Diegovi ukázala svoje maľby. Frida sa odváži Riveru osloviť, no ten sa o ňu príliš nezaujíma. Jeho pohľad totiž uchváti iná pôvabná fanúšička, ktorej skrátka nedokáže odolať.

3. NEHODA

Je to ako keď býka prepichnete mečom.

Rušná ulica, mestská mela, zmätok... električka... autobus... nepozornosť. Nič nedokáže zastaviť blížiacu sa katastrofu.

Frida je v starostlivosti lekárov. Fridin otec a sestra Cristina si vypočuli od lekárov desivú prognózu. Frida prežíva nepredstaviteľne bolestivé muky, má halucinácie.

4. REKONVALESCENCIA

Teraz je mojou prioritou maľovanie. Stratila som mnoho starých priateľov, ale v umeleckých kruhoch som ich tiež veľa našla. Vlastne som našla viac ako priateľov.

Frida sa dlho zotavuje z nehody. Štúdium medicíny neprichádza do úvahy a svoju pozornosť sústreďuje na maľovanie.

5. VEČIEROK U FOTOGRAFKY TINY MODOTTIOVEJ

U Tiny sa stretávajú členovia silnejúcej komunistickej strany vrátane Diega Riveru. Medzi mužmi prichádza k ostrým výmenám názorov. Tina zoznamuje Fridu s Diegom, ktorý sa vôbec nepamätá na ich minulé stretnutie. Teraz ho však Frida, už zrelá a atraktívna žena, priťahuje. Frida ale nechce viac než jeho priateľstvo a radu skúseného maliara. Na konci večierka dá Diegovi lístok so svojou adresou a pozýva ho k sebe domov.

6. U FRIDY

Cristina oznamuje Fride, že k nim príde Diego. Hoci Frida svojej tvorbe dôveruje, je nervózna. Rivera je zmätený a zároveň milo prekvapený Fridinými obrazmi. Diego však cíti jej napätie a začína rozohrávať „hru ega“: Frida sa ho pýta na názor a žiada ho o konštruktívnu kritiku, no on ju zneisťuje. Má Fridu prekuknutú a cíti, že aj keď navonok pôsobí silne a odhodlane, vo vnútri je napnutá ako struna. Diego sa napokon vyzná z obdivu k Fridinej práci.

7. MUERA EL IMPERIALISMO!

Ulice Mexika sú plné ľudí. Rozdávajú sa letáky s heslom „Smrť imperializmu!“. V ovzduší je cítiť napätie – nejde však len o napätie revoltujúceho ľudu: Diego v dave spoznáva Fridu a pozýva ju na pohárik. Frida súhlasí a vzápätí sa poddá jeho šarmu.

8. MANŽELSTVO, OCHOD DO AMERIKY

Je po svadbe Fridy a Diega a novomanželia Riverovci majú medové týždne. Zrazu Diego prichádza s nápadom: Amerika! San Francisco! Zákazka, ktorá sa neodmieta! Frida zdieľa s Diegom jeho radostnú eufóriu a pripravuje sa na cestu.

9. SAN FRANCISCO

V medzivojnovom San Franciscu to žije – večierky, koktaily, swing... Na jednej takejto párty Frida s Diegom stretávajú Tinu Modottiovú. Atraktívna fotografka je scestovaná, sebavedomá žena. Diego, nenapraviteľný zvodník, flirtuje s krásnou Tinou priamo pred očami svojej manželky. Frida na páľčivú situáciu reaguje po svojom: keď môže Diego flirtovať s inou ženou, prečo by ona nemohla tiež?

10. TEHOTENSTVO, POTRAT, NÁVRAT DOMOV

Po návrate z večierka sú manželia v dobrej nálade. Navyše, Frida oznamuje Diegovi, že čaká dieťa. Obaja sú veľmi šťastní a ich romantická idyla pokračuje. Netrvá však dlho. Frida má podozrenie, že Diego ju podvádza. Jeho neskoré príchody domov nevestia nič dobré. Trpezlivosť jej dôjde, keď v Diegovom vrecku nájde dôkaz nevery. Je zničená: snád' z obrovského sklamania či kvôli nalomenému zdraviu, prichádza o dieťa.

11. VIVA LA VIDA

Horkosladký návrat domov. Dost' bolo Ameriky! Cristina víta Diega a Fridu späť v Mexiku. Spoločne zapíjajú smrť otca Guillerma. Frida ďakuje Bohu, že má dvoch najdrahších ľudí pri sebe – cíti, že tu je doma. Ponára sa do fantázie a má vidinu troch dievčat, ktoré ju vedú do krásneho sna – tam, kde bude lepšia budúcnosť. Frida však tuší, že v skutočnosti je odsúdená na trápenie. Aká budúcnosť ju vlastne čaká?

12. NICKOLAS MURAY

V živote ma stretli dve veľké nešťastia: za jedno považujem nehodu s električkou a tým druhým bol Diego.

Fridin život sa stáva nočnou morou. Zrada najbližších je taká bolestivá! Fotograf Muray pracuje na jednom zo svojich reklamných portrétov. Prichádza Frida, necháva sa Murayom fotiť. Jej pošramotené sebavedomie a boľavá duša nájdu pohladenie v náručí fotografa. Nový vášnivý vzťah pomôže Fride opäť sa postaviť na nohy. Aj tento muž jej však prináša sklamanie.

13. DÍA DE MUERTOS

Slávny mexický sviatok smrti a sprievod v maskách. Diego medzi maskovanými ženami spoznáva Fridu – svoju milovanú malú Fridu.

Miluj ma aspoň trochu, ja ťa zbožňujem.

14. ODPUSTENIE A NEKONEČNÁ BOLEŠŤ

Frida a Diego k sebe opäť nachádzajú cestu – nemôžu žiť spolu, ale nemôžu žiť ani bez seba. Fridin zdravotný stav sa postupne zhoršuje. Následky nehody sa prejavujú čoraz častejšie. Fridiným svetom sa stávajú nemocnice, neustále operácie, lieky, morfium, alkohol a neutíchajúca bolesť. Oproti tomu jej profesijný život prekvitá. Chystá sa jej doposiaľ najväčšia výstava v Mexiku.

15. SMRŤ A ZRODENIE LEGENDY

La Muerte. Prichádza potichu... a pokojne.

Dúfam, že odchod je radostný a dúfam, že už sa nevrátim.

Frida Kahlo

IKONA UMENIA, BOLESTI A NEZÁVISLOSTI

Frida Kahlo, mexická maliarka a ikona 20. storočia, sa preslávila svojimi unikátnymi autoportrétmi, ktoré kombinovali osobné, politické a kultúrne témy. Jej diela sú obdivované nielen pre výnimočnú maliarsku techniku a emocionálnu hĺbku, ale aj pre odvážny spôsob, akým zobrazovala svoju fyzickú a psychickú bolesť. Frida Kahlo sa stala symbolom nezávislosti, ženského empowermentu a boja proti spoločenským konvenciám.

DETSTVO A MLADOSŤ

Frida Kahlo sa narodila 6. júla 1907 v Coyoacáne, štvrti, ktorá dnes patrí k hlavnej metropolitnej oblasti hlavného mesta Mexika. Jej otec, Guillermo Kahlo, bol Nemec, ktorý sa usadil v Mexiku, jej matka, Matilde Calderón, Mexičanka z katolíckej rodiny. Ich dcéra Frida celý život tvrdila, že Guillermo bol maďarsko-židovského pôvodu, výskum však preukázal, že sa narodil luteránskym rodičom, ktorí pochádzali z rodín ubytovaných vo Frankfurte a Pforzheime. Frida vyrastala v dome, ktorý je známy ako Casa Azul (Modrý dom) a strávila tu väčšinu svojho života. Tento dom je dnes múzeom a miestom, ktoré zachováva jej pamiatku.

Frida bola živým a kreatívnym dieťaťom, no už prvé roky jej života poznamenali zdravotné ťažkosti. Keď mala len šesť rokov, ochorela na detskú obrnu, ktorá jej spôsobila trvalé poškodenie pravej nohy. Znamenalo to pre ňu doživotné fyzické problémy a celoživotné bolesti. Neskôr, vo veku osemnásť rokov, zažila ďalšiu tragédiu: prežila vážnu dopravnú nehodu, ktorá ju na mnoho mesiacov pripútala k posteli. Zranenia, ktoré utrpela, zahŕňali zlomeniny, rozdrvené kosti a trvalé poškodenie panvy a chrbtice. Tento zážitok mal zásadný vplyv na jej neskorší život a stal sa neoddeliteľnou súčasťou jej umeleckej tvorby. V čase fyzického a psychického zranenia začala Frida tvoriť obrazy, ktoré sa stali prostriedkom jej komunikácie so svetom. Autoportréty vyjadrujúce bolesť, nádej a vnútorné konflikty sa stali jej charakteristickým umeleckým znakom.

UMELECKÝ VÝVOJ A VZŤAH K DIEGOVI RIVEROVI

Frida študovala na prestížnej škole Escuela Nacional Preparatoria v Mexiku, kde sa zoznámila s významným maliarom Diegom Riverom, jedným z najdôležitejších predstaviteľov tzv. mexického muralizmu – umeleckého smeru, ktorý sa zameriaval na maľovanie veľkých nástenných malieb so sociálno-politickým významom. Diego bol známy tým, že sa angažoval v komunistickom hnutí,

ktorého členkou sa neskôr stala aj Frida. Tento vzťah, naplňajúci a zároveň toxický, sa stal jedným z najdôležitejších v jej živote. V roku 1929, keď mala Frida 22 a Diego 42 rokov, sa vzali. Ich manželstvo bolo plné vášne, ale aj neustálych konfliktov a zrád. Poznačili ho Diegove nevery, najmä aféra s herečkou Chavélou Vargas.

Frida a Diego sa rozviedli v roku 1939, ale neskôr sa znovu zosobášili. Tento vzťah mal zásadný vplyv na jej tvorbu – nielenže inšpiroval niektoré z jej diel, ale aj ponúkol hlboký emocionálny základ pre rozvoj ich obsahovosti. Frida často zobrazovala svoju bolesť a smútok zo zrady – príkladom je obraz Dve Fridy, kde namaľovala dve verzie samej seba držiace sa za ruky a spojené cievami, pričom jedno jej ja z hlavnej tepny krváca.

TÉMA BOLESTI A TELESNEJ DEFORMÁCIE

Frida sa preslávila svojimi autoportrétmi, ktoré zobrazovali nielen jej fyzickú podobu, ale aj jej vnútorné pocity, bolesti a traumy. Po nehode, ktorá ju vážne zranila, sa jej telo stalo kľúčovým motívom v tvorbe. V obrazoch ho znázorňovala v rôznych deformovaných a deštruovaných formách, čím vyjadrovala nielen fyzickú bolesť, ale tiež svoju psychickú a emocionálnu zraniteľnosť.

Okrem zobrazenia bolesti a fyzických zranení sa v jej dielach často objavujú symboly odrážajúce aj jej psychické zápasy, ako sú srdcia, krv, rastliny, zvieratá, a ďalšie metaforické obrazy, ktoré ju spájali s prírodou a životom. Tieto prvky boli tiež spôsobom, ako sa Frida pokúšala vyrovnať so svojimi neustálymi trápeniami.

POLITICKÁ ANGAŽOVANOSŤ A KULTÚRNE KORENE

Frida Kahlo bola silne ovplyvnená mexickou kultúrou, čo sa odrážalo v jej tvorbe. Mexiko, jeho tradície, ľudová kultúra a folklór boli pre ňu neustálym zdrojom inšpirácie. Diela často obsahujú prvky mexického ľudového umenia, ako tradičný odev, farby a symbolika, ktorá vyjadrovala jej národný pôvod. Tieto prvky sa stali neoddeliteľnou súčasťou jej osobného štýlu a ukázali jej silný vzťah k vlastnému etnickému a kultúrnemu dedičstvu. Okrem toho bola Frida politicky angažovaná a silne sa identifikovala s marxizmom a komunistickými ideálmi. V jej dielach sa občas objavujú odkazy na spoločenské problémy, revolúciu, boj za spravodlivosť a rovnosť. Frida sa spájala s radikálnymi skupinami a jej obrazy a aktivity boli ovplyvnené jej angažovanosťou v politických hnutiach. Mnohé jej diela sa zaoberali otázkami ženskej rovnosti a práv, či už v rámci Mexika, alebo v širšom kontexte.

SMRŤ A ODKAZ FRIDY KAHLO

Frida Kahlo zomrela 13. júla 1954 vo veku 47 rokov, v tzv. Casa Azul v Coyoacáne, v dome, kde prežila väčšinu svojho života, a ktorý sa stal jej symbolom. Jej smrť bola dôsledkom dlhoročných zdravotných problémov. Niektorí historici tvrdia, že jej smrť mohla súvisieť s depresiou, ktorá ju sprevádzala v posledných rokoch života, a niektorí dokonca špekulovali o samovražednom úmysle, hoci žiadne dôkazy o tom neexistujú.

Frida Kahlo zanechala významnú stopu v histórii umenia a kultúry. Hoci jej diela neboli počas jej života plne akceptované, dnes je vnímaná ako jedna z najdôležitejších postáv v histórii umenia. Jej obrazy sú považované za profilové diela 20. storočia. Zároveň sa stala symbolom nezávislosti, odvahy a umeleckej integrity.

MARIKA MIKANOVÁ**autorka predstavenia, režisérka a choreografka**

Je absolventkou odboru choreografie Tanečnej fakulty Hudobnej akadémie múzických umení v Prahe. Pre HAMU pripravila choreografie Temptation a Datura (2015), ktoré reprezentovali vysokú školu na festivale umenia v Japonsku. Choreograficky pre kamenné divadlá začala pracovať v roku 2013, keď v spolupráci s Veronikou Fišerovou pre liberecké divadlo vytvorila svoj prvý celovečerný balet Café Reichenberg. V nasledujúcom roku už samostatne režírovala divácky úspešný titul Dům Bernardy Alby, ktorý bol zaradený do prestížnej Czech Performance Collection. V máji roku 2016 v Liberci uviedla baletný horor Jekyll & Hyde a toho istého roku v Severočeskom divadle v Ústí nad Labem balet Sněhová královna. Nasledovalo predstavenie Malá mořská víla pre divadlo J. K. Tyla v Plzni (2017), neskôr Zkročení zlé ženy na hudbu D. Šostakoviča (2018) a tanečný príbeh Frida pre divadlo v Ústí nad Labem. Od augusta 2019 zastáva funkciu umeleckej šéfky baletného súboru v Divadle F. X. Šaldy v Liberci. V roku 2021 vytvorila divácky úspešnú inscenáciu Mauglí s pôvodnou hudbou Aleša Březiny a v novembri 2022 dve dynamické baletné suitu so sprievodom živého orchestra, Šach mat/Carmen. Inscenácia Frida je jej prvou umeleckou spoluprácou so Štátnou operou.

Ste autorkou libreta, réžie a choreografie inscenácie. Ide teda o dielo, na ktorom máte dominantný autorský podiel. Čo Vás inšpirovalo k tomu, aby ste si za jeho predlohu zvolili život mexickej maliarky Fridy Kahlo?

Frida Kahlo bola neobyčajná umelkyňa, ktorá nejen že malovala nevšedne a originálne, ale i keď divák není přímo přední fanoušek její tvorby, její životní osud je natolik pestrý a poutavý, že jsem při psaní scénáře/libreta měla problém zachytit opravdu jen to nejzásadnější a pro jevištní zpracování to nejatraktivnější. Tolik si toho prožila, že by to vystačilo na dvoudílný balet. Navíc mexický temperament a horkokrevnost s vášní je pro choreografa vždy lákavá výzva.

Ak má dielo u publika rezonovať, malo by ponúkať niečo, čo ho oslovuje, čo dokáže chápať, pripodobniť si ho k svojej životnej skúsenosti, nejakým spôsobom sa ho dotýkať. V čom spočíva sila príbehu umelkyne, ktorá bola človekom 1. polovice 20. storočia a dnes ju vnímame s odstupom ako historickú postavu?

Náš taneční příběh divákům nabídne průřez jejím životem a jeho zásadními zvraty. Tanečnice, která ztvárňuje Fridu, se musí umět vžít do šestnáctileté holky a na konci představení jí zase uvěříme, že je to stará žena, která vnímá život jako velikou bolest a těší se na příchod konce. „Doufám, že odchod je

radostný a doufám, že už se nikdy nevrátím.“ To jsou slova Fridy Kahlo z jejího deníku a v představení je též uslyšíme. Když se řekne Frida Kahlo, rezonují ve mě slova jako vnitřní síla, žena – bojovnice a žena, která přenesla svou niternou bolest na malířské plátno, aby mohla žít dál. Doufám, že diváky její příběh pohltí, protože stejně jako byl pestrý její život, bude pestrá i naše inscenace. Každá scéna baletu je jiná, mexický temperament a veselí střídají scény dramatické až srdcervoucí, bolestné i dojemné.

Aký pohybový slovník ste zvolili? Museli ste ho prispôsobovať baletnému súboru Štátnej opery alebo bola choreografia pevne daná?

Pohybový slovník je spíše neoklasický, divák si užije estetické pózy, ale zároveň také moderní přístup v dějových dramatických scénách. Velice často je v díle vidět stylizace charakterních tanců, která odkazuje na mexický folklor či španělské flamenco. Tento balet jsem stavěla pro soubor v Ústí nad Labem, kde je poměrně klasicky zaměřený repertoár. Určité pasáže jsem pro baletní soubor v Banské Bystrici upravila, trůfám si říct, že vylepšila, protože jsem poměrně sebekritická. Tam, kde jsem cítila, že má moje práce rezervy, jsem se snažila jednotlivé scény vyšperkovat, aby byl výsledek co možná nejdokonalější. Navíc jsme s panem Alešem Valáškem, tvůrcem návrhů kostýmů a scény, vypracovali kompletně nové originální podklady pro Banskou Bystrici.

Na základe akého kľúča ste volili hudobný podklad diela? Ide o štýlovo aj žánrovo rôzne skladby.

Hudební dramaturgie je opravdu pestrá. Koláž, kterou jsem pro tento balet vytvořila, čerpá nejen z klasických španělských skladatelů (například Manuel de Falla, Francisco Tárrega a mnoho dalších), ale podstatná část zahrnuje hudbu Eliota Goldenthala, což je filmová hudba zkomponovaná pro film Frida z roku 2002. A nutno říct, že to je hudba velice atraktivní a dynamická. Dramatické a dějové scény, které jsou hlavní náplní představení, tato hudba skvěle doplňuje. Pro mne je nesmírně důležité, aby hudba byla inspirativní a vystihovala dění na jevišti.

Predstavte nám svoj inscenačný tím. Ako ste ho zostavovali?

S Alešem Valáškem spolupracujeme už mnoho let, byl u mého zrodu, jakžto choreografky, a já jsem mu nesmírně vděčná, že se mnou stále chce tvořit. Umělecky si dobře rozumíme a pro mne je spolupráce s ním záruka opravdu velké profesionality.

Frida v Banskej Bystrici je adaptáciou inscenácie, ktorú ste pred piatimi rokmi uviedli v Ústí nad Labem. V čom je rovnaká a v čom je iná?

Snažím se přistupovat individuálně a otevřeně k sólistům i celému souboru. Na hlavní sólový pár, Fridu a Diega, jsou zde kladeny opravdu velké nároky a jsou to role nesmírně náročné. Jak herecky, tak i tanečně. Snažím se adaptovat scény přímo na ně, aby situace prožívali co nejvíce přirozeně a uvěřitelně. Myslím, že sólisté při spolupráci se mnou velice brzy zjistili, že to je pro mne opravdu důležité. Jejich prožitek a to, co zrovna v baletu vyprávějí, musí být prostoupeno v každém jejich pohybu. Jejich tělo je prostředkem jejich jevištní řeči, prostředkem vyprávění. Jako divák to musím pochopit, prožít s nimi, a ještě si užít lehkosti tance. No, nemají to lehké, že?